ประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
The Learning Experiences of Students With Visual Impairments

กัณฐิกา มาวัน[1] และ ศานิตย์ ศรีคุณ [2]
Kanthika Mawan & Sanit Srikoon
Received: August 15, 2025/ Revised: April 17, 2026/ Accepted: April 24, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความบกพร่องทางการมองเห็นจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นนักเรียนเรียนรวมทั้งหมดของโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่พิเศษแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และเครื่องบันทึกเสียง โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามประเภทการเรียนรู้ของผู้เรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné) ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) ทักษะทางปัญญา ได้แก่ ความสามารถในการ

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ หาวิทยาลัยขอนแก่น (Master of Education Program in Curriculum and Instruction Faculty of Education, Khon Kaen University) , Email: m.kanthiak@kkumail.com

[2] Corresponding author, รองศาสตราจารย์ สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Associate Professor, Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education, Khon Kaen University) , Email: sanitsrikoon@gmail.com

จำแนกแยกแยะและทักษะด้านภาษา (2) กลวิธีในการเรียนรู้ ได้แก่ การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของตน (3) สมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง เช่น ความสามารถในการจดจำข้อมูลและเนื้อหาด้วยวิธีเฉพาะตน (4) ทักษะการเคลื่อนไหวที่พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ และ (5) เจตคติในเชิงบวกต่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการพึ่งพาตนเองร่วมกับการขอความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดทางร่างกาย โดยอาศัยกลวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ความเชื่อมั่นในตนเอง และเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ ผลการศึกษานี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองศักยภาพเฉพาะบุคคลของผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของการเรียนรวม นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมในระยะยาว

คำสำคัญ: ประสบการณ์การเรียนรู้ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น การศึกษาแบบเรียนรวม

Abstract

This qualitative research aimed to explore the learning characteristics of students with visual impairments. The key informants were five students with visual impairments enrolled in an inclusive secondary school in Khon Kaen Province. Data were collected through in-depth interviews using semi-structured interview guides, interview record forms, and audio recordings. Data were analyzed based on Gagné's theory of learning outcomes. The results revealed five types of learning characteristics: (1) intellectual skills, including the ability to discriminate and proficiency in language learning; (2) cognitive strategies, referring to the ability to choose learning methods appropriate to individual limitations; (3) verbal information, demonstrated by the use of

personal strategies for recalling factual knowledge; (4) motor skills, reflected in effective development of movement and orientation; and (5) attitudes, referring to positive outlooks toward learning, independent living, and appropriate help-seeking behaviors. These findings highlight that students with visual impairments are capable of developing their learning potential efficiently despite their limitations. Their success is supported by individually tailored learning strategies, strong self-belief, and positive attitudes toward education. This study provides useful insights for designing instructional practices that respond to individual needs and promote effective learning in the context of inclusive education, ultimately contributing to the long-term quality of life and equal access to educational opportunities.

Keywords: Learning Experiences, Visually Impaired Students, Inclusive Education

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ พ.ศ.2542 เป็นปีการศึกษาของคนพิการและมีคำขวัญว่าคนพิการที่อยากเรียนต้องได้เรียน หลังจากนั้นนโยบายทางการศึกษาพิเศษมีวิวัฒนาการเรื่อยมา โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการจัดการแบบเรียนร่วม สำหรับคนพิการในสถานศึกษาทั่วไป พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 มาตรา 5 กล่าวว่า คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาและคนพิการมีสิทธิ์เลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น และได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสม

สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและแต่ละบุคคล (Persons with Disabilities Education Act, B.E. 2551, 2008)

การเรียนร่วมของเด็กพิการในโรงเรียนปกติเป็นการจัดการศึกมาพิเศษที่เหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดความเสมอภาคแก่เด็กที่มีลักษะพิเศษ หรือความผิดปกติทั้งทางร่างกาย สติปัญญาจิตใจ ให้มีโอกาสได้เรียนมากที่สุดเพื่อส่งเสริมให้เด็กพิการได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างเต็มที่และดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้คนปกติ และให้ผู้คนปกติเข้าใจถึงการช่วยเหลือผู้พิการอย่างเหมาะสม โดยได้รับความร่วมมือในการสอน การฟื้นฟูสมรรถภาพ การเรียนด้านอาชีพจากบุคคลในสาขาต่างๆ การบริการทางการแพทย์จากหน่วยงานของรัฐชุมชนและเอกชน ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เป็นการรวมพลังระหว่างหน่วยงานทั้งกาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร ชุมชน องค์กรคนพิการ ผู้ปกครองคนพิการ และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Aonsah, 2017)

บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นจนไม่สามารถรับการศึกษาได้โดยการเห็นหรือใช้สายตาได้ตามปกติ แต่สามารถศึกษาเล่าเรียนได้โดยวิธีการต่างไปจากคนที่มองเห็นปกติ การเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นจะเกิดได้เมื่อเรียนตามระดับพัฒนาการ เกิดการเรียนรู้เมื่อได้ค้นพบ ทดลอง และสำรวจด้วยวิธีการที่หลากหลายในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติดีที่สุด มีโอกาสเปรียบเทียบประสบการณ์ของตนเอง ทำให้รับรู้ความเหมือน ความแตกต่าง ลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงไปสู่ประสบการณ์ใหม่กับสิ่งที่สะสมไว้ การเชื่อมโยงประสบการณ์เหล่านี้จะทำให้เขาจำแนกและนำไปใช้เพิ่มประสบการณ์ภายหลัง (Ministry of Education, 2009) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นสามารถพัฒนาข้ามระดับของกระบวนการเรียนรู้ไปในเวลาเดียวกัน เพราะความสามารถที่ได้รับจากด้านหนึ่งก็มีอิทธิพลต่อด้านอื่นด้วย การที่เขาได้ทำกิจกรรมด้วยตนเองและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ จะช่วยให้เขาเรียนรู้ไปทีละเล็กทีละน้อยจนถึงขั้นที่เข้าใจภาพรวมทั้งหมด (Khottrakun, 2002, p. 47-48) การเรียนรู้ของผู้พิการทางสายตาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้สื่อเสียงหรืออักษรเบรลล์ แต่ยังต้องคำนึงถึงการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครอบคลุม เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล การพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตอิสระ (Piwlueng et al., 2025)

ในปัจจุบัน การจัดการเรียนรวม (Inclusive Education) ได้รับความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษาไทย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถเรียนร่วมกับเพื่อนทั่วไปในสภาพแวดล้อมเดียวกันอย่างเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งส่งเสริมสิทธิและโอกาสทางการศึกษาสำหรับคนพิการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (Office of the Basic Education Commission, 2022) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรวมในบริบทของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะด้าน สื่อการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของผู้เรียน การขาดทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอ และความเข้าใจของครูผู้สอนต่อการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น (Vibulpatanavong, 2017; UNICEF, 2022) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวต้องพัฒนากลวิธีการเรียนรู้เฉพาะตน เพื่อปรับตัวและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นเพื่อได้ทราบการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นว่ามีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสายตา เพื่อให้นักเรียนที่ความบกพร่องทางการทางสายตาดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné)

Gagné (1974) ได้กล่าวถึง ผลการเรียนรู้หรือความสามารถการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของมนุษย์ คือพฤติกรรมที่เป็นความสามารถ หรือคุณสมบัติที่พัฒนาขึ้น อันเกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนมี 5 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1) ทักษะทางปัญญา (intellectual skills) หมายถึงความสามารถของผู้เรียน ในการใช้สัญลักษณ์ ทั้งด้านการตีความ และการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ การใช้ทักษะทางปัญญาครอบคลุม ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณิตศาสตร์และไวยากรณ์การใช้ภาษา ซึ่งทักษะทางปัญญาตามแนวคิดของกานเยประกอบด้วย ทักษะย่อย 4 ระดับ (แต่ละระดับเป็นพื้นฐานของกันและกัน ตามลำดับ) โดยทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานของแบบการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน (forms of basic learning) อันได้แก่ การเชื่อมโยงสิ่งเร้า กับการตอบสนองและการต่อเนื่องการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นลูกโซ่ (association and chaining) ทักษะย่อยแต่ละระดับ ประกอบด้วย

1.1) การจำแนกแยกแยะ (discriminations) หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะคุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุต่าง ๆ ที่รับรู้เข้ามาว่า เหมือนหรือไม่เหมือนกัน

1.2) การสร้างความคิดรวบยอด (concepts) หมายถึงความสามารถในการจัดกลุ่มวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ โดยระบุคุณสมบัติร่วมกันของวัตถุ หรือสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้กลุ่มวัตถุ หรือสิ่งต่างๆเหล่านั้น ต่างจากกลุ่มวัตถุหรือสิ่งอื่นๆ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับย่อย คือ (1) ความคิดรวบยอดระดับรูปธรรม (concrete concepts) และ (2) ความคิดรวบยอดระดับนามธรรมที่กำหนดขึ้นในสังคม หรือวัฒนธรรมต่างๆ (defined concepts)

1.3) การสร้างกฎ (rules) หมายถึง ความสามารถในการนาความคิดรวบยอดต่างๆ มารวมเป็นกลุ่ม ตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น เพื่อให้สามารถสรุปอ้างอิง และตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้อย่างถูกต้อง

1.4) การสร้างกระบวนการหรือกฎชั้นสูง (procedures of higher order rules) หมายถึง ความสามารถในการนำกฎหลาย ๆ ข้อที่สัมพันธ์กันมาประมวลเข้าด้วยกัน ซึ่งนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

2) กลวิธีในการเรียนรู้ (cognitive strategies) หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ใช้ในการช่วยให้ตนได้รับข้อมูล และจัดกระทำกับข้อมูลจนเกิดการเรียนรู้ตามที่ตนต้องการ ซึ่งนักการศึกษาสำคัญ ๆ ในปัจจุบันให้ความสำคัญมาก

3) สมรรถนภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จริง (verbal information) หมายถึงความสามารถในการเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยอาศัยความจำและความสามารถระลึกได้

4) ทักษะการเคลื่อนไหว (motor skills) หมายถึงกระบวนการควบคุมของสมองเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ให้เป็นไปตามต้องการ มักหมายถึงทักษะการเรียนรู้ การทำงาน โดยการฝึกฝน ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะย่อย ๆ ด้านความรู้ความจำ การสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจ

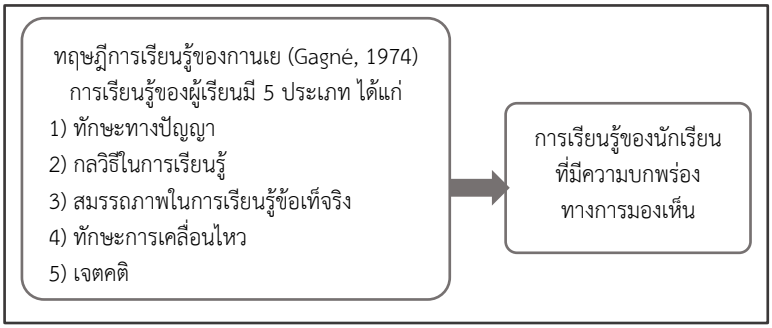
5) เจตคติ (attitudes) หมายถึง ความคิด การรับรู้ คุณลักษณะของบุคคล ซึ่งแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมของบุคคลที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า เป็นการประมวลผลของสมองขั้นสูงหลายระบบร่วมกัน เพื่อตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นนั้นๆ มักเกี่ยวของกับความรู้สึกอารมณ์ของบุคคล สภาพแวดล้อมตามสถานการณ์นั้น ๆ สิ่งเร้าเดียวกันภายใต้สถานการณ์และอารมณ์ของบุคคลที่แตกต่างกัน อาจแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné, 1974) ซึ่งได้แบ่งประเภทการเรียนรู้ของผู้เรียนมี 5 ประเภท ได้แก่ 1) ทักษะทางปัญญา 2) กลวิธีในการเรียนรู้ 3) สมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จริง 4) ทักษะการเคลื่อนไหว 5) เจตคติ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดในการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย ซึ่ง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงมโนมติ (Concept Framework) ได้ดังนี้

ปรากฏการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเข้าถึงผู้เข้าร่วมที่เป็นนักเรียนเรียนรวมที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นทั้งหมดในโรงเรียนจำนวน 5 คน ประกอบด้วยนักเรียนที่ตาบอดสนิทจำนวน 1 คนและสายตาเลือนรางจำนวน 4 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นโดยตรง เพื่อให้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มนี้อย่างรอบด้าน เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ดี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และเครื่องบันทึกเสียง

วิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอน วัตถุประสงค์ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลกับทางโรงเรียนและผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและจะนำเสนอข้อมูลเป็นภาพรวมโดยไม่สามารถสืบค้นหรือระบุตัวผู้ให้ข้อมูลได้ จากนั้นผู้วิจัยได้แจ้งรายละเอียดของการวิจัยและขอความยินยอมจากนักเรียนและผู้ปกครองในการเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างสามารถยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยได้เมื่อไม่สะดวกใจโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยลงสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ทั้งหมด 5 ครั้ง ครั้งละ 1 คนเพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนตาม 5 ประเภททฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné, 1974) ว่ามีลักษณะอย่างไร ระหว่างการสัมภาษณ์ใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยจะขอจบการสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งอาจจะยังไม่ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนชัดเจนซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาวะทางอารมณ์ของตัวผู้ให้ข้อมูล หากการเก็บข้อมูลในครั้งแรกยังไม่ครบก็ต้องนัดเก็บข้อมูลในครั้งต่อ ๆ ไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและการประเมินผลข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนก

และจัดกลุ่มวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เพื่อค้นหารูปแบบหรือแนวโน้มของการเรียนรู้ที่มีลักษณะร่วมกันในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงอุปนัยโดยอ้างอิงกรอบแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné, 1974) เพื่อจำแนกประเภทของการเรียนรู้ตามลักษณะทักษะทางปัญญา กลวิธีในการเรียนรู้ สมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ทักษะการเคลื่อนไหว และเจตคติ

ผู้วิจัยใช้โปรแกรม ATLAS.ti เป็นเครื่องมือช่วยในการจัดระบบข้อมูล รหัสข้อมูล (Coding) และเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากบทสัมภาษณ์ เพื่อสร้างหมวดหมู่ของข้อมูล (Category) และตรวจสอบความสัมพันธ์ของประเด็นที่ปรากฏ จากนั้นนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาจัดเรียงและเขียนอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive Interpretation) เพื่อสะท้อนลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นอย่างเป็นระบบและมีความหมายทางวิชาการ

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ของนักเรียน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นตามแนวคิดประเภทของการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagné) สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ประเภทที่ 1 ทักษะทางปัญญา จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถรับรู้และประเมินขีดความสามารถทางสติปัญญาของตนเองได้อย่างชัดเจน โดยสามารถระบุวิชาที่ตนเองถนัดและวิชาที่มีความยากอธิบายผู้ให้ข้อมูลหลายรายมีความสามารถในการอ่านและเขียนอักษรเบรลล์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีทักษะด้านภาษาที่โดดเด่น และสามารถเข้าร่วมการแข่งขันทางวิชาการ เช่น การแข่งขันอักษรเบรลล์ภาษาไทย ระดับชาติ ซึ่งล้วนสะท้อนถึงการมีทักษะทางปัญญาที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ทักษะทางปัญญานับเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรได้รับความสำคัญ เพื่อสนับสนุนให้บุคคลกลุ่มนี้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้เต็มที่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคม

1) การจำแนกแยกแยะ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นทุกคนสามารถพัฒนาทักษะการจำแนกแยกแยะได้ในระดับดี โดยเฉพาะความสามารถในการแยกแยะลักษณะเฉพาะของสัญลักษณ์ผ่านการสัมผัส เช่น อักษรเบรลล์ ซึ่งถือเป็นการฝึกทักษะทางประสาทสัมผัสแทนการมองเห็น นักเรียนทุกคนสามารถ อ่านและเขียนอักษรเบรลล์ภาษาไทยได้อย่างแม่นยำ และใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเรียนรู้ของตนในชีวิตประจำวัน อีกทั้งบางคนยังมีทักษะเพิ่มเติมในภาษาต่างประเทศ เช่น การอ่านอักษรเบรลล์จีนและการจดอักษรจีน ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและต้องอาศัยการแยกแยะโครงสร้างที่ละเอียดผ่านการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ตัวอย่างเช่น “แนน” หนึ่งในผู้ให้ข้อมูล ได้เล่าถึงความสามารถของตนในการแข่งขันอ่านอักษรเบรลล์ภาษาไทยในระดับชาติ โดยกล่าวว่า

“หนูเคยไปแข่งอ่านภาษาไทยค่ะ (การแข่งขันอักษรเบรลล์ภาษาไทยระดับชาติ) เพราะว่าไปเหมือนว่าไปแข่งทุกปีแล้วได้รางวัล แล้วเหมือนว่าเป็นความหวังของหมู่บ้านค่ะ ปีหน้าหนูจะลงแข่ง 2 ภาษาเลย จะลงไทยด้วยจีนด้วย เพราะไทยก็จะลงแข่ง ไทยมันไม่ตื่นเต้นเพราะว่าลงทุกปี แล้วก็ได้รางวัลทุกปี ใช่ก็เลยแบบเฉยๆค่ะ อยากท้าทายขึ้น” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

แนน ยังอธิบายวิธีฝึกฝนของตนว่า “สิ่งแรกเลยนะคะเราต้องไม่ต้องฝึกฝนหนักจนเกินไปเราก็ต้องค่อยๆ ฝึกซ้อมทีละวันละหน้า 2 หน้า ค่อยๆฝึกเท่าที่ตัวเองพอจะได้ถ้าตัวเองไม่ไหวเราก็พักก่อน แล้วค่อยจะฝึกก็ต้องแบ่งเวลาค่ะ แบบว่าอย่างเช่นช่วงเช้าเราจะเล่นหรือว่าทำอะไรช่วงบ่ายจะทำอะไร”

“ถ้าเป็นตัวจีนก็จด ตอนเทอมแรกเมื่อกี้จดเป็นพินอิน เพราะว่ายังจำที่เป็นโค้ดเบรลล์จีนไม่ค่อยได้แล้วก็พอมาเริ่มได้ที่เป็นโค้ดจีน แล้วฝึกจดก็จดได้ค่ะ” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการจำแนกแยกแยะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการรับรู้และแยกแยะรูปแบบของอักษรเบรลล์แต่ละตัว ซึ่งต้องอาศัยความละเอียดในการสัมผัส การฝึกซ้ำ และการจดจำลักษณะเฉพาะของสัญลักษณ์อย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการอ่านและเขียนทั้งภาษาไทย

และภาษาจีนในรูปแบบเบรลล์ ตลอดจนการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์พินอินแทนการจดโค้ดเบรลล์ในช่วงเริ่มต้น แสดงถึงการปรับตัวของนักเรียนต่อระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นแก่นของทักษะ “การจำแนกแยกแยะ” ตามแนวคิดของกานเย ทักษะดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นพื้นฐานของการอ่านเขียนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงกระบวนการคิดวิเคราะห์เบื้องต้นในการรับรู้ข้อมูลจากสิ่งเร้าที่แตกต่างกันอีกด้วย นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า แม้มีข้อจำกัดทางการมองเห็น นักเรียนกลุ่มนี้สามารถพัฒนาความสามารถดังกล่าวได้เทียบเท่าหรือมากกว่านักเรียนทั่วไป เมื่อได้รับโอกาสและการฝึกฝนที่เหมาะสม

2) ความสามารถด้านภาษา นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีความสนใจและความสามารถในด้านภาษาอย่างหลากหลาย ทั้งภาษาในหลักสูตร เช่น อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น และภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาอีสาน ภาษาเหนือ ภาษาใต้ โดยมีแรงจูงใจจากความต้องการสื่อสาร การเข้าถึงสื่อบันเทิง และเป้าหมายในอนาคต นักเรียนบางรายประสบความสำเร็จในระดับชาติ เช่น การแข่งขันอ่านเขียนอักษรเบรลล์ภาษาไทย และมีคะแนนสอบภาษาต่างประเทศในระดับสูง นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถวางแผนการเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ พร้อมตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน แสดงถึงทักษะการบริหารจัดการตนเอง และการเรียนรู้แบบมีความหมายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สะท้อนถึงการพัฒนาทักษะทางภาษาในระดับทักษะทางปัญญา ตามแนวคิดของกานเยได้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ตัวอย่างเช่น “แจน”และ “แมน” หนึ่งในผู้ให้ข้อมูล ได้เล่าถึงวิชาที่นักเรียนทำได้ดีโดยกล่าวว่า

“วิชาที่เกี่ยวกับต่างประเทศค่ะ นอกเหนือจากภาษาจีน สเปน แล้วก็อินเดียด้วย อันนี้คือจำได้ดีที่สุดเลย หนูรู้สึกว่าเป็นภาษาที่หนูจำได้ดีที่สุดเลยค่ะ” (Jan, personal communication, January 4, 2025)

“ภาษาอังกฤษครับ” (Man, personal communication, January 4, 2025)

ความสามารถทางภาษาของนักเรียนกลุ่มนี้สะท้อนถึงการพัฒนา “ทักษะทางปัญญา” ในระดับสูง ตามแนวคิดของกานเย โดยเฉพาะในระดับของ “การสร้างความคิดรวบยอด (concepts)” และ “การสร้างกฎ (rules)” เนื่องจากนักเรียนสามารถจัดกลุ่มข้อมูลภาษา เชื่อมโยงความรู้ระหว่างคำศัพท์ โครงสร้าง และบริบทการใช้ภาษาได้อย่างเป็น

ระบบ นอกจากนี้ การที่นักเรียนบางรายสามารถวางแผนการเรียนรู้ ต่อยอดทักษะผ่านการเรียนรู้อิสระ และนำภาษาไปใช้เพื่อสื่อสารหรือแข่งขันในระดับชาติ ยังสะท้อนถึงการนำทักษะเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนรู้ที่มีความหมายและเกิดจากกระบวนการคิดขั้นสูงอย่างแท้จริง

ประเภทที่ 2 กลวิธีในการเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนสามารถระบุกลวิธีการเรียนรู้ของที่เหมาะสมกับตนเอง พร้อมทั้งมีการใช้สื่อเทคโนโลยีในการศึกษาหาความรู้ ระบุเป้าหมายในการเรียนของตนเองได้อย่างชัดเจน ทั้งเป้าหมายระยะสั้น เช่น การทำคะแนนให้ดีในรายวิชาที่ถนัด หรือการพัฒนาทักษะเฉพาะด้านอย่างต่อเนื่องและเป้าหมายระยะยาว เช่น การศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย หรือการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่ตนมีความสนใจ นักเรียนแต่ละรายมีการวางแผนและกำหนดแนวทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การที่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผน และใช้กลวิธีที่เหมาะสมกับตนเองในการเรียนรู้นั้น แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเรียนรู้ที่เท่าเทียมกับนักเรียนทั่วไป อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความหมายในชีวิต และเกิดความภาคภูมิใจเมื่อสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนตั้งใจไว้ได้

วิธีการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมี วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับศักยภาพเฉพาะบุคคล โดยแต่ละคนมีการปรับใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสมกับตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดด้านการมองเห็น

นักเรียนบางราย เช่น “แจน” เล่าว่า เมื่อเรียนในห้องเรียนร่วมกับเพื่อนสายตาปกติ เธอใช้เครื่องมือเฉพาะ เช่น “สเลท” (slate) และ “สไตลัส” (stylus) สำหรับการจดบันทึกข้อมูลในอักษรเบรลล์ โดยฟังครูอธิบายแล้วจับใจความสำคัญ จากนั้นจึงจดเนื้อหาเป็นสัญลักษณ์เบรลล์ของตนเพื่อทบทวนภายหลัง ในบางกรณีหากไม่สามารถจดได้ทัน ก็เลือกใช้วิธีบันทึกเสียงครูไว้ และขอให้ครูช่วยพิมพ์เอกสารเป็นอักษรเบรลล์เพื่อใช้ทบทวนในเวลาที่สะดวก

สำหรับการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี นักเรียนส่วนใหญ่นำโปรแกรมช่วยอ่านหน้าจอมาใช้ในการเข้าถึงข้อมูล ทั้งบนโทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์ เช่น “TalkBack” ที่อ่าน

ชื่อแอปพลิเคชันหรือเนื้อหาบนหน้าจอให้ผู้ใช้รับรู้ผ่านเสียง และ “NVDA” ซึ่งเป็นโปรแกรมอ่านหน้าจอบนคอมพิวเตอร์ที่ช่วยให้สามารถใช้งานเอกสารดิจิทัลได้อย่างอิสระ นักเรียนบางรายยังใช้แอปพลิเคชัน AI สำหรับสืบค้นข้อมูล เช่น “Cici” ในการแปลบทความหรือสนทนากับเพื่อนต่างชาติ โดยเฉพาะเพื่อนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นเช่นกัน

ด้านการเรียนรู้นอกห้องเรียน นักเรียนหลายคนเลือกใช้ สื่อออนไลน์ เป็นแหล่งเรียนรู้หลัก เช่น การดูคลิป YouTube เพื่อทบทวนหรือเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพิ่มเติม เช่น ภาษาจีน ญี่ปุ่น และอังกฤษ นักเรียนที่สนใจภาษาจะติดตามช่อง YouTube หรือ Instagram ที่สอนคำศัพท์ และใช้บทสนทนาในคลิปเป็นเครื่องฝึกแปลความหมายและฝึกฟังเสียงเจ้าของภาษาโดยตรง

ในกรณีของนักเรียนที่มีภาวะสายตาเลือนราง (Low Vision) เช่น “แบม” เธอสามารถใช้การเขียนด้วยลายมือได้ แต่จะใช้เวลานานกว่านักเรียนทั่วไป และหากเนื้อหาบนสไลด์มีขนาดเล็ก เธอจะถ่ายภาพหน้าจอด้วยกล้องโทรศัพท์และขยายภาพเพื่ออ่านข้อมูลอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ นักเรียนทุกคนยังมีความสามารถในการจัดลำดับเนื้อหา วางแผนการเรียน และเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะกับตนเอง ได้อย่างมีระบบ เช่น การเลือกเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อออนไลน์ การจดจำคำศัพท์ผ่านสถานการณ์สมมุติ และการเลือกขอความช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนเมื่อพบอุปสรรคในการเรียนรู้

วิธีการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักเรียนสามารถเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับข้อจำกัดและศักยภาพเฉพาะตน เช่น การบันทึกเสียง การจดอักษรเบรลล์ การใช้เทคโนโลยีช่วย เช่น TalkBack, NVDA รวมถึงเรียนรู้นอกห้องเรียนผ่านสื่อออนไลน์ เช่น YouTube, Instagram, Cici และ ChatGPT เพื่อเสริมความเข้าใจในเนื้อหา

นักเรียนบางรายมีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ จีน และญี่ปุ่น โดยเรียนรู้ผ่านแหล่งข้อมูลสากล การสนทนากับเจ้าของภาษา และการใช้สื่อบันเทิง นอกจากนี้ยังสามารถวางแผนการเรียนรู้ได้อย่างมีระบบ เช่น การจัดลำดับเนื้อหา การใช้สื่อผสมผสาน และการขอความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพใน

การจัดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ภายใต้ข้อจำกัดทางร่างกาย นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถปรับตัวต่อบริบทการเรียนรู้ในสังคมปกติได้อย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความพยายาม และการมีวินัยในตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ย่อท้อต่อข้อจำกัดของตนเอง และยังแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้แบบมีความหมาย (meaningful learning) ที่เกิดจากการประยุกต์ใช้เครื่องมือและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็นรากฐานของกลวิธีการเรียนรู้ ตามแนวคิดของกานเยอย่างชัดเจน

ประเภทที่ 3 สมรรถนภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ความสามารถในการจดจำและเรียกคืนข้อมูล เนื้อหา หรือข้อเท็จจริงที่ได้รับจากประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในกลุ่มนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยประสาทสัมผัสอื่นในการรับรู้และจดจำ นักเรียนสามารถพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง โดยเฉพาะในสองประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) วิธีการจดจำข้อมูล ซึ่งนักเรียนใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย เช่น การฟังซ้ำ การจำลองสถานการณ์ และการบันทึกเสียง และ 2) การเรียนรู้ทิศทาง ซึ่งนักเรียนสามารถจดจำเส้นทางจากจุดสังเกตต่าง ๆ ด้วยความเคยชินและการฝึกฝนซ้ำ จนสามารถเคลื่อนไหวและดำเนินชีวิตประจำวันในโรงเรียนได้อย่างมั่นใจและแม่นยำ

1) วิธีการจดจำข้อมูล จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีความสามารถในการจดจำข้อมูลและข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะการรับรู้ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการฟังซ้ำ การบันทึกเสียงของครูหรือของตนเอง การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น YouTube หรือแอปพลิเคชันด้านภาษา ตลอดจนการใช้เทคนิคเฉพาะบุคคลในการเชื่อมโยงข้อมูลกับประสบการณ์ เช่น การจำลองสถานการณ์ การใช้คำสำคัญ และการฝึกทำแนวข้อสอบ

นักเรียนบางรายเลือกวิธี “การฟังเป็นหลัก” แทนการจดบันทึก เนื่องจากพบว่าการจดพร้อมฟังทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีเท่าการฟังโดยตรง เช่น นักเรียนคนหนึ่งกล่าวว่าเธอเลือกนั่งฟังในห้องเรียน เพราะรู้สึกว่าการจดขณะฟังทำให้ “ข้อมูลไม่เข้าสมอง”

ดังนั้นการจดคำศัพท์หรือรายละเอียดจะทำหลังจากเข้าใจเนื้อหาผ่านการฟังแล้ว ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“เอาในห้องเรียนก่อนนะคะ คือจะเป็นการนั่งฟังค่ะ... เพราะว่าถ้าจดไปด้วยฟังไปด้วยมันจะจำไม่ค่อยได้... เลยเลือกนั่งฟัง” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

นอกจากนี้ เธอยังใช้เทคนิค การจำลองสถานการณ์สมมุติ เช่น การนึกภาพว่าตนเองอยู่ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคำศัพท์นั้น เพื่อสร้างบริบทที่ช่วยในการจดจำเร็วขึ้น ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ถ้าอยากจำได้เร็ว ๆ ก็คิดจำลองสถานการณ์ค่ะ ว่าตัวเองไปอยู่ในสถานที่นั้น ๆ ค่ะ” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

นักเรียนที่มีความถนัดด้านภาษา ยังสามารถจดจำคำศัพท์และรูปแบบภาษาต่างประเทศได้อย่างแม่นยำ โดยอาศัยการฟังซ้ำจากคลิปออนไลน์ และฝึกออกเสียงตามแหล่งเรียนรู้ เช่น ช่องสอนภาษาทาง YouTube ซึ่งช่วยเสริมความเข้าใจและความจำไปพร้อมกัน ตัวอย่างเช่น นักเรียนหญิงรายหนึ่งกล่าวถึงการเรียนภาษาจีนว่า เธอสามารถจดจำวิธีการออกเสียงได้แม่นยำเพียงไม่กี่ครั้งหลังจากได้ฟัง และมักฝึกออกเสียงตามวิดีโออย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแสดงถึงกลวิธีการเรียนรู้ที่ผสานทั้งการฟัง การพูด และการฝึกซ้ำอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“อย่างเพื่อนก็มีบ่นๆ อยู่ว่ามันออกเสียงยาก แต่หนูคือไม่กี่ครั้งค่ะก็คือแบบได้เลย ... แล้วก็เวลาที่ฟังเหล่าชือใน YouTube สอนก็พยายามแบบออกเสียงตาม” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

ในกรณีของภาษาญี่ปุ่น นักเรียนที่มีความสนใจด้านวัฒนธรรมและสื่อบันเทิงญี่ปุ่น เลือกใช้ช่วงเวลาปิดเทอมในการฝึกจดจำตัวอักษรพื้นฐาน เช่น ฮิรางานะ คาตากานะ และคันจิ แม้ว่าจะมีจำนวนมากถึงหลักพันตัวก็ตาม เธอใช้การแบ่งเวลาอย่างต่อเนื่องในการจดจำตัวอักษรแต่ละประเภท จนสามารถอ่านและจดจำได้อย่างมีประสิทธิภาพในภายหลัง ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ภาษาญี่ปุ่น... ตอนแรกหนูก็ชอบเพราะว่าชอบดูการ์ตูน... คันจิมี 3,000 กว่าตัว ... ช่วงปิดเทอมตอน ม.4 ก็ใช้เวลาตรงนี้จำตัวอักษรค่ะ”

(Bam, personal communication, January 4, 2025)

วิธีการจดจำข้อมูลของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสะท้อนถึงความสามารถในการเลือกใช้ กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง ทั้งในด้านประสาทสัมผัส (ฟัง, สัมผัส) และการจัดการความคิด (จำลองสถานการณ์, การเชื่อมโยงบริบท) นักเรียนส่วนใหญ่มีความโดดเด่นด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาที่ต้องอาศัยการจดจำอย่างต่อเนื่อง เช่น ภาษาจีนและญี่ปุ่น ทั้งนี้ ความสามารถดังกล่าวไม่เพียงเกิดจากการฝึกซ้ำ หากแต่เป็นผลจากการใช้เทคนิคการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของผู้เรียนในการจัดระบบความจำอย่างเป็นระบบภายใต้ข้อจำกัดด้านการมองเห็น

2) การเรียนรู้ทิศทาง จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีความสามารถในการเรียนรู้และจดจำทิศทางภายในบริเวณโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการฝึกฝนที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของตน เช่น การเดินซ้ำเส้นทางเดิม การใช้ประสาทสัมผัสอื่นแทนการมองเห็น รวมถึงการอาศัยจุดสังเกตที่มีลักษณะทางกายภาพเด่นชัด เช่น ความแตกต่างของพื้นผิว ความลาดเอียง สีของวัตถุ หรือสิ่งของที่จับต้องได้ในบริเวณใกล้เคียง

ตัวอย่างเช่น นักเรียนหญิงรายหนึ่งอธิบายว่าขณะเดินไปอาคารเรียน เธอจะจำจุดสังเกตจาก สิ่งที่สัมผัสได้จริง เช่น บันได หญ้าเทียม และท่อน้ำ ซึ่งเป็นจุดช่วยเตือนความจำเชิงพื้นที่ ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“อาคาร 2 จุดสังเกตของหนู มันจะมีอาคาร 2 มันอยู่ติดกับอาคาร 1 ใช่ไหมคะ แล้วเป็นบันไดขึ้นไป แล้วอาคาร 1 ตรงที่ขึ้นอาคาร 2 มันจะมีหญ้าเทียมสีเขียวๆ หนูก็จะจำตรงนั้น แต่ถ้าไม่ได้จำอาคาร 1 ถ้าหนูจะไปอาคาร 2 เลย มันก็จะมีท่อก่อน ท่อน้ำยาวๆ ก่อนที่จะขึ้นไป หนูก็จะจำจากตรงนั้น” (Jan, personal communication, January 4, 2025)

การจำเส้นทางไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการเรียนรู้ตำแหน่ง แต่ยังเกี่ยวข้องกับความ “คุ้นชิน” และ “ความมั่นใจ” ในบริบทของสิ่งแวดล้อม นักเรียนคนเดิมกล่าวต่อว่าการที่เธอสามารถเดินหรือวิ่งอย่างอิสระในโรงเรียนสอนคนตาบอดได้ เป็นเพราะรู้จักทาง

เป็นอย่างดีและอยู่กับสภาพแวดล้อมนั้นมานาน ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“เพราะว่าหนูคุ้นชินกับทางที่โรงเรียนคนตาบอดค่ะ คุ้นแล้วเราอยู่มาตั้งนานแล้ว ก็จำได้หมด แต่ที่โรงเรียนคนเยอะ แล้วเราก็ไม่คุ้นชินกับทาง ก็เลยไม่ค่อยกล้าวิ่งค่ะ แต่ถ้าเป็นโรงเรียนตาบอด เราก็จะโอเค สบาย อยู่มานานแล้ว และคุ้นชินกับมันมาก ๆ” (Jan, personal communication, January 4, 2025)

กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น การเรียนรู้ทิศทางไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว แต่เป็นผลของการฝึกซ้ำ การใช้อวัยวะรับสัมผัสทดแทนการมองเห็น และการยึดโยงกับสิ่งรอบตัวที่สัมผัสได้จริง เพื่อสร้าง แผนที่ทางความคิด (cognitive map) ของพื้นที่นั้น ๆ ในจิตใจ

การจดจำทิศทางและเส้นทางภายในโรงเรียนเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถเรียนรู้และจดจำทิศทางการเดินภายในบริเวณโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านสมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง (verbal/information learning) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการรับรู้ ตีความ และจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งและเส้นทางในหน่วยความจำระยะยาว โดยอาศัยกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับตน เช่น การจดจำจุดสังเกตเชิงกายภาพ การฝึกซ้ำ และการสร้างความคุ้นชินในพื้นที่ ข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระในสภาพแวดล้อมทางสังคม และสะท้อนถึงศักยภาพที่นักเรียนสามารถพัฒนาได้เมื่อได้รับโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ประเภทที่ 4 ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะการเคลื่อนไหวเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น แม้ว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นจะประสบข้อจำกัดด้านการรับรู้ทางสายตา แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่านักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอในบริบทที่ตนคุ้นเคย เช่น ภายในโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการเคลื่อนไหวอิสระ นักเรียนหลายราย

แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเดิน วิ่ง หรือทำกิจกรรมทางกายได้อย่างคล่องตัวโดยอาศัยความเคยชินและการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เช่น การจำแนกพื้นต่างระดับ หรือการหลีกเลี่ยงจุดเสี่ยงที่อาจทำให้ลื่นล้ม

นักเรียนบางรายมีความสามารถเฉพาะด้านในการเคลื่อนไหว เช่น ความคล่องแคล่วในการเดินที่เร็วผิดปกติ หรือความสามารถในการวิ่งในระดับแข่งขัน ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“วิ่งค่ะ เพราะว่าหนูเคยแข่งวิ่ง แล้วได้ที่ 1 บ่อยมากค่ะ... หนูก็ไปฝึกซ้อมบ่อย ๆ ที่โรงเรียนคนตาบอดมีสนามกีฬา... พอฝึกบ่อย ๆ กล้ามเนื้อมันก็ยืดหยุ่น คงที่ พอถึงวันแข่งจริงก็จะโอเค ฟิตเลยค่ะ” (Jan, personal communication, January 4, 2025)

ขณะที่นักเรียนบางรายแสดงความถนัดในการเคลื่อนไหวพื้นฐาน เช่น การเดินอย่างมั่นใจ โดยสะท้อนว่าเป็นทักษะที่ใช้บ่อยที่สุดในชีวิตประจำวัน และสามารถฝึกได้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“เดินบ่อย ๆ วิ่งด้วยครับ ตอนที่อยู่อนุบาล ข้างในนั้นจะมีให้วิ่งครับ” (Man, personal communication, January 4, 2025)

“หนูเดินก็เร็วนะ ขนาดเพื่อนยังทักเลยว่าทำไมเดินเร็วจัง” (Ann, personal communication, January 5, 2025)

การอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับผู้มีความบกพร่องทางการมองเห็น เช่น โรงเรียนเฉพาะทาง ยังช่วยส่งเสริมความมั่นใจในการเคลื่อนไหวของนักเรียน ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“โรงเรียนคนตาบอดมันก็ไม่ได้ใหญ่ ก็เลยวิ่งได้เลย อยู่มาหลายปีแล้ว ก็ชินแล้ว แล้วมันก็มีแต่พวกเรา” (Ann, personal communication, January 5, 2025)

เมื่ออยู่นอกบริบทที่คุ้นเคย เช่น การเดินทางในพื้นที่สาธารณะ นักเรียนมีการปรับตัวโดยใช้อุปกรณ์ช่วย เช่น ไม้เท้าขาว เพื่อเสริมความปลอดภัยในการเคลื่อนไหว ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการประเมินสถานการณ์และเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ถ้าเป็นในที่สาธารณะที่เราไม่ค่อยคุ้นเคย... เราก็จะใช้ไม้เท้าขาวค่ะ ที่พกในกระเป๋า เป็นแท่ง ๆ” (Jan, personal communication, January 5, 2025)

ความสามารถในการเคลื่อนไหวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ผ่านการฝึกฝนซ้ำในบริบทที่ปลอดภัย การรับรู้สิ่งแวดล้อมผ่านประสาทสัมผัสอื่น การจดจำพื้นที่โดยใช้จุดสังเกต และการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมั่นใจและปลอดภัย ความสามารถนี้สะท้อนถึงการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว ที่ไม่เพียงเป็นทักษะด้านร่างกาย แต่ยังครอบคลุมถึงกระบวนการคิด การวางแผน และการควบคุมการเคลื่อนไหวอย่างมีประสิทธิภาพในชีวิตประจำวัน

ประเภทที่ 5 เจตคติ เจตคติเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยเฉพาะในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเต็มไปด้วยความหลากหลาย เจตคติในที่นี้หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ของบุคคลที่แสดงออกผ่านพฤติกรรมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้ารอบตัว ซึ่งเกิดจากกระบวนการประมวลผลทางสมองที่ซับซ้อน ทั้งจากประสบการณ์ส่วนตัว อารมณ์ และสถานการณ์ทางสังคมที่สัมพันธ์กัน เจตคติสามารถหล่อหลอมพฤติกรรมการเรียนรู้ การปรับตัว และการดำรงชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมี “เจตคติเชิงบวก” ที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในหลายมิติ โดยเฉพาะในเรื่องของการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเอง และการอยู่ร่วมกับสังคม เจตคติเหล่านี้มิใช่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางจิตใจในการเผชิญกับความท้าทายหรือข้อจำกัดทางร่างกายเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงผลักดันภายในที่ทรงพลังซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี

1) เจตคติเกี่ยวกับการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีทัศนคติเชิงบวกและความเชื่อมั่นในคุณค่าของการเรียนรู้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่า “ความพยายามและความตั้งใจสามารถนำไปสู่ความสำเร็จ” แม้ในวิชาที่ยากหรือไม่ถนัด เช่น วิทยาศาสตร์ หรือภาษาต่างประเทศ เจตคติเช่นนี้เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้นักเรียนไม่ย่อท้อต่อความท้าทาย แต่กลับใช้ความพยายามเป็นเครื่องมือในการก้าวข้ามอุปสรรคทางการเรียนรู้ ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“หนูเชื่อว่าถ้าเราพยายาม เราจะทำได้ค่ะ อย่างวิทยาศาสตร์ที่หนูไม่ถนัด หนูก็เชื่อว่าสักวันหนูต้องเข้าใจมัน... ถึงแม้เขามันจะชันมาก มีหนามด้วย แต่ถ้าเราพยายามฝ่าฝันมันไปได้ สักวันเราก็จะเข้าใจเอง” (Jan, personal communication, January 5, 2025)

ทัศนคติในลักษณะนี้ยังสะท้อนถึงมุมมองที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต นักเรียนบางรายเชื่อว่าการเรียนรู้ไม่มีข้อจำกัดด้านอายุ หรือเงื่อนไขทางร่างกายใด ๆ หากมีความตั้งใจ ก็สามารถเรียนรู้ได้เสมอ ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“หนูคิดว่าเกี่ยวกับการเรียน เราจะเรียนอะไรก็ได้ที่เราอยากเรียน แล้วก็การเรียนไม่จำเป็นว่าต้องอายุเท่าไหร่ คืออายุเท่าไหร่ก็เรียนได้หมดค่ะ” (Nan, personal communication, January 5, 2025)

“ถ้าตั้งใจเรียนก็น่าจะเข้าใจครับ” (Man, personal communication, January 4, 2025)

ขณะที่อีกคนเน้นย้ำถึง “การลงมือทำ” ว่าเป็นแก่นสำคัญของการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ถ้าเราชอบอะไร เราพยายาม มันก็จะได้ ฝึกฝนบ่อย ๆ อย่างเช่น ภาษาฝึกพูดคำศัพท์บ่อย ๆ” (Ann, personal communication, January 5, 2025)

“เราต้องลงมือพยายามทำอะไรสักอย่างให้มันสำเร็จนะคะ ถ้าเราไม่ลงมือ มันก็เหมือนจะไม่ส่งผลนะ” (Bam, personal communication, January 4, 2025)

มุมมองเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนสามารถประมวลผลและสร้างกรอบคิดที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ยึดติดกับข้อจำกัดเฉพาะตัว แต่กลับมองเห็นความสามารถของตนเองในฐานะผู้เรียนที่มีศักยภาพ และเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ด้วยความพยายาม

เจตคติเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นในครั้งนี้แสดงถึงกรอบความคิดเชิงบวก (positive learning mindset) ที่ตระหนักถึงคุณค่าของความพยายาม การลงมือทำ และความยืดหยุ่นทางความคิด ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการปรับตัวทางการศึกษา ความเชื่อมั่นในตนเอง และการเผชิญกับความยากลำบากในการ

เรียนอย่างสร้างสรรค์ เจตคติเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

2) ทัศนคติต่อการช่วยเหลือตนเองและการอยู่ร่วมกับสังคม จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีทัศนคติเชิงบวกต่อการช่วยเหลือตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนเรียนรวม ซึ่งนักเรียนต้องปรับตัวทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายมากขึ้น

ในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่าน นักเรียนหลายคนได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมห้อง เช่น การพาเดินไปยังอาคารเรียนต่าง ๆ หรือการบอกทางในสถานที่ใหม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไป นักเรียนเริ่มพัฒนา “ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง” มากขึ้น ทั้งในด้านการจดจำเส้นทาง การใช้ไม้เท้านำทาง และการวางแผนการเดินทางล่วงหน้า โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอย่างถาวร นักเรียนหญิงรายหนึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการดังกล่าวอย่างชัดเจนว่า ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ตอน ม.1 แรก ๆ เพื่อนก็ดูแลค่ะ... แต่วันหนึ่งเพื่อนเหมือนลืม หนูก็ต้องเดินไปเรียนเอง พอเขาเห็นเราถือไม้เท้า เขาก็คิดว่าเราคงจะเดินเองได้... จากนั้นหนูก็เดินเองมาตลอด” (Ann, personal communication, January 5, 2025)

ทัศนคติเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับความรับผิดชอบในชีวิตประจำวัน และการไม่รู้สึกว่าการช่วยเหลือตนเองเป็นภาระ แต่กลับมองว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น

“เราเดินเองมันก็ได้ เพราะใช้ไม้เท้านำทางไปไหนมาไหนได้ แต่ว่าคนที่มองไม่เห็นเลยก็จะน่าเป็นห่วง เพราะรถมันเยอะ” (Ann, personal communication, January 5, 2025)

นอกจากนั้น นักเรียนยังตระหนักว่าทักษะในการช่วยเหลือตนเองที่พัฒนามานั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อต้องดำรงชีวิตด้วยตนเองในสังคมที่ไม่มีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“การเรียนรู้พวกนี้จะเป็นประโยชน์มาก ๆ ถ้าสมมติเราได้อยู่คนเดียว เราจะมีแนวทางในการใช้ชีวิตด้วย” (Jan, personal communication, January 5, 2025)

การเปรียบเทียบระหว่างการเรียนรู้ในโรงเรียนเฉพาะทางกับโรงเรียนเรียนรวมก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่แสดงถึงการปรับตัวทางเจตคติ นักเรียนรายเดิมอธิบายว่า การใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อนที่มีความพิการเหมือนกันในโรงเรียนคนตาบอดนั้นง่ายและเข้าใจกันดี แต่การย้ายมาอยู่ในโรงเรียนเรียนรวมทำให้เธอได้เรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ที่โรงเรียนคนตาบอด... จะช่วยเหลือกันค่ะ เพราะว่าเราเป็นเหมือนกัน... แต่ที่นี่เราจะรู้สึกว่าได้ออกมาในสังคม... แล้วก็จะมีแนวทางในการดูแลตัวเองมากขึ้น” (Jan, personal communication, January 5, 2025)

การเรียนรู้ทิศทางและการเดินทางในโรงเรียนก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการช่วยเหลือตนเอง นักเรียนรายนี้กล่าวว่า เธอรู้ดีว่าต้องเรียนรู้ให้ได้ตั้งแต่ต้น เพราะไม่สามารถพึ่งพาเพื่อนทุกครั้งได้ เธอจึงใช้วิธี “จดจำเส้นทาง” อย่างมีเป้าหมาย ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ตอนเพื่อนพาเดินแต่ละอาคาร ก็พยายามจำว่าอาคาร 8 ทางนี้ อาคาร 7 ทางนี้... ในหัวเราคิดว่า วันหนึ่งเราต้องเดินเอง ไม่มีเพื่อนมารับมาส่ง เราจะไปยังไง ต้องช่วยเหลือตนเอง” (Jan, personal communication, January 5, 2025)

ทัศนคติของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นต่อการช่วยเหลือตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้เชิงเจตคติที่สำคัญ นักเรียนไม่ได้รอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่นอย่างสิ้นเชิง แต่มีความตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาตนเอง มีความกล้าในการทดลอง เดินหน้าเรียนรู้จากประสบการณ์และพร้อมใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี เจตคติในลักษณะนี้ถือเป็นองค์ประกอบที่หล่อหลอมให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ ความเข้มแข็งภายใน และความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ชีวิตได้อย่างยั่งยืน

การอภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดของการเรียนรู้ตามทฤษฎีของโรเบิร์ต กานเย (Robert Gagné) ซึ่งแบ่งประเภทของการเรียนรู้ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ทักษะทาง

ปัญญา กลวิธีในการเรียนรู้ สมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ทักษะการเคลื่อนไหว และเจตคติ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถพัฒนาทักษะทั้ง 5 ประเภทได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ ดังนี้

1.ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้ทักษะทางปัญญาได้ในระดับสูง ทั้งด้านการจำแนกแยกแยะ (discrimination) และการจัดระบบความรู้ เช่น การอ่านเขียนอักษรเบรลล์ภาษาไทยและจีน การเข้าใจความหมายและการใช้ภาษาต่างประเทศอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกานเยที่ระบุว่าทักษะทางปัญญาเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่ซับซ้อน การเรียนรู้ในระดับนี้แสดงให้เห็นว่านักเรียนสามารถสร้างแนวคิด (concepts) และกฎ (rules) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น นักเรียนที่สามารถแข่งขันอ่านอักษรเบรลล์ในระดับชาติ และเรียนรู้การเขียนภาษาจีนผ่านระบบเบรลล์ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Smeds (2015) ที่พบว่า กลุ่มผู้พิการทางสายตา (โดยเฉพาะผู้ตาบอดตั้งแต่เล็ก) มีความสามารถบางด้านเหนือกว่ากลุ่มสายตาปกติ เช่น ความจำระยะสั้นด้านการฟังเสียงพูดและความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ในภาษาต่างประเทศ ผลการทดสอบพบว่าผู้ตาบอดตั้งแต่กำเนิดสามารถจำคำใหม่และโครงสร้างประโยคได้ดีกว่า โดยนักวิจัยสรุปว่าการสูญเสียการมองเห็นสัมพันธ์กับข้อได้เปรียบทางปัญญาบางด้านในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เช่น การเรียนรู้คำศัพท์และโครงสร้างไวยากรณ์ใหม่ๆ ได้รวดเร็วกว่า และมีศักยภาพในการบรรลุความชำนาญในภาษาที่สองในระดับสูงกว่า สาเหตุหนึ่งอาจมาจากการที่ผู้พิการทางสายตาพึ่งพิงการฟังเป็นหลักทำให้พัฒนาความจำด้านโสตทักษะ (phonological memory) ได้ดี อีกทั้งพวกเขามักมีสมาธิและทักษะการฟังเชิงลึกสูง จึงสามารถจับใจความสำคัญและรายละเอียดของภาษาพูดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กลวิธีในการเรียนรู้ (Cognitive Strategies) นักเรียนสามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง เลือกใช้กลยุทธ์และสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและศักยภาพเฉพาะตน เช่น การบันทึกเสียง การใช้อักษรเบรลล์ แอปพลิเคชันช่วยอ่านหน้าจอ และการเรียนรู้นอกห้องเรียนผ่าน YouTube หรือ ChatGPT แสดงถึงความสามารถในการกำกับตนเองในการเรียนรู้ (self-regulated learning) และแสดงให้

เห็นถึงความสามารถในการปรับใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำความเข้าใจและจดจำเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกานเยที่ว่ากลวิธีในการเรียนรู้คือความสามารถในการควบคุมและเลือกวิธีเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีระบบและมีเป้าหมายชัดเจน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ Zimmerman (2002) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้แบบกำกับตนเองว่าช่วยให้นักเรียนสามารถบริหารเวลาและเป้าหมายการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaroensupakorn (2006) ที่พบวาผู้พิการทางสายตาสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตประจำวันด้วยตนเองได้แม้วาจะอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกันทั้งในแงมุมของการเรียนและการมีอาชีพ

3. สมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง (Verbal Information) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นสามารถจดจำข้อเท็จจริงและข้อมูลทางวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับลักษณะการรับรู้ของตน เช่น การฟังซ้ำ การจำลองสถานการณ์ การเชื่อมโยงข้อมูลกับบริบทในชีวิตจริง ตลอดจนการฝึกฝนผ่านสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชันส่งเสริมการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นถึงสมรรถภาพในการเรียนรู้ข้อเท็จจริงตามแนวคิดของ Gagné (1974) ที่ระบุว่า “Verbal Information” เป็นการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจดจำข้อเท็จจริง (facts) ชื่อเรียก (labels) หรือคำศัพท์ (terminologies) ซึ่งสามารถเรียกคืนมาใช้งานเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การที่นักเรียนสามารถเรียนรู้เส้นทางภายในโรงเรียนโดยใช้จุดสังเกตที่จับต้องได้ เช่น ความต่างระดับของพื้น หญ้าเทียม หรือสิ่งของที่อยู่รอบตัวอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความสามารถในการจดจำทิศทางและเคลื่อนไหวได้อย่างแม่นยำ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tolman (1948) ที่เสนอว่า แม้ผู้เรียนจะไม่สามารถรับรู้ด้วยการมองเห็นโดยตรง แต่ยังสามารถสร้างภาพแทนทางความคิด (mental representation) ของพื้นที่หรือเส้นทางได้จากประสบการณ์เชิงประสาทสัมผัสอื่น ๆ และความคุ้นเคยที่เกิดจากการฝึกฝนซ้ำ

4. ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor Skills) นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวได้อย่างมั่นใจ ผ่านการฝึกฝนซ้ำในบริบทที่ปลอดภัย เช่น โรงเรียนเฉพาะทาง นักเรียนสามารถเดิน วิ่ง และทำกิจกรรมทางกายได้คล่องตัว แม้จะอยู่ในพื้นที่ใหม่ก็สามารถ

ใช้ไม้เท้าขาวและอาศัยประสบการณ์ในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของกานเยที่ว่า ทักษะการเคลื่อนไหวต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างเป็นระบบจนเกิดการควบคุมกล้ามเนื้ออย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ Ganchana, W. et al. (2017) ซึ่ง ให้ข้อค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างหลังได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวมีความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5. เจตคติ (Attitudes) นักเรียนมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิต แม้เผชิญกับอุปสรรคทางสังคมหรืออารมณ์แต่สามารถจัดการตนเองได้ดี เลือกที่จะมุ่งมั่นเรียนรู้และวางเป้าหมายระยะยาว สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งภายใน ความยืดหยุ่นทางจิตใจ และแรงจูงใจที่ขับเคลื่อนมาจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน เป็นการแสดงออกของแรงจูงใจภายในที่แข็งแกร่ง สอดคล้องกับแนวคิดของกานเยที่ว่าเจตคติคือผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและแรงจูงใจของผู้เรียนในระยะยาว อีกทั้งยังสัมพันธ์กับงานของ Chianchatchawanwong (2017) ที่ได้สรุปไว้ว่า ผู้พิการทางสายตามีความต้องการพึ่งตนเองและมีเจตคติเชิงบวกต่อการดำเนินชีวิตอิสระ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งต่อไปผู้วิจัยขอเสนะแนะว่า ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น การสนับสนุนจากครอบครัว บริบททางสังคม ทัศนคติของครูหรือเพื่อนร่วมชั้น ซึ่งอาจส่งผลต่อการเรียนรู้ในแต่ละด้าน ทั้งทางด้านทักษะทางปัญญา เจตคติ หรือการเคลื่อนไหว ซึ่งการวิจัยในลักษณะนี้อาจช่วยเสนอแนวทางการสนับสนุนที่ตรงจุดยิ่งขึ้น

References

Aonsah, C. (2017). The state of inclusive education management for students with visual impairments: A case study of Nakhon Khon Kaen School, Khon Kaen Province. In *Proceedings of the 4th National Conference on Public Affairs Management*. Khon Kaen University.

Chianchatchawanwong, S., et al. (2017). Communication for self-inspiration building among the disabled. [in Thai]. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology, 5*(2), 298–312.

Gagné, R. M., & Briggs, L. J. (1974). *Principles of instructional design*. Holt, Rinehart and Winston.

Ganchana, W., Poolthep, A., Awaehaloh, N., Umudee, H., & Salaemae, A. (2017). The effectiveness of orientation and mobility rehabilitation for the blind towards their daily routine in the unrest area in Tak Bai District of Narathiwat Province. [in Thai]. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences, 4*(2), 81–88.

Jaroensupakorn, J. (2006). *Rights, welfare, and adaptation of people with visual impairments* (Master's thesis, Chulalongkorn University). [in Thai].

Khottrakun, S. (2002). *Educational psychology* (5th ed.). [in Thai]. Chulalongkorn University Press.

Ministry of Education. (2009). *Basic education core curriculum B.E. 2551*. [in Thai]. Cooperative League of Thailand Press.

Office of the Basic Education Commission. (2022). *Guidelines for inclusive education for students with special needs*. [in Thai]. Ministry of Education.

Persons with Disabilities Education Act, B.E. 2551. (2008). *Government Gazette, 125*(43A), 1–12. [in Thai].

Piwlueng, K., Daenghem, K., Kupairin, J., Sornwaree, N., Sueni, C., & Chayaban, W. (2025). Learning experience and adaptation of visually impaired students in inclusive classrooms: A case study of Sri Ayudhya School under the Royal Patronage. [in Thai]. *Journal of Social Research and Review, 48*(1), 279047.

Smeds, S. (2015). *Second language acquisition among blind and visually impaired learners: A comparative study* (Doctoral dissertation, Stockholm University). DiVA Portal. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-118786

UNICEF. (2022). *Services for children with disabilities in Thailand: Situation and challenges*. UNICEF Thailand.

Vibulpatanavong, K. (2017). Inclusive education in Thailand: Practices and challenges. *Kasetsart Journal of Social Sciences, 38*(1), 38–43. https://doi.org/10.1016/j.kjss.2016.08.012

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice, 41*(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/S15430421TIP4102_2